

SALÁT GERGELY

(Eötvös Loránd Tudományegyetem – Pázmány Péter Katolikus Egyetem)

Tartalomhoz a forma

Zhou Xingsi: *Ezer írásjegyes mű verses szövege Zhao Mengfu hat írásstílusú kalligráfiájával*. Budapest, Négy Kincs Bt., 2021. 308 oldal

Igazi kultúrtörténeti kuriózumot tett elérhetővé a magyar közönség számára a Horváth Gábor–Horváth Janisz-alkotópáros. Munkájuk egyszerre nyújt betekintést a hagyományos kínai gondolkodásba, világképbe, értékrendbe, illetve a legnagyobb becsben álló kínai képzőművészeti ág, a kalligráfia világába.

Az *Ezer írásjegyes mű* (*Qianziwen* 千字文) nem tartozik a konfuciánus klasszikusok közé, nem része a hivatalos kánonnak, ugyanakkor mégis a kínai kultúra alapszövegének tekinthető, annál az egyszerű oknál fogva, hogy a kínai gyerekeket – a mindenkori következő tudós-hivatalnok-művész nemzedéket – részben ezen keresztül tanították meg írni-olvasni. A szöveget egy bizonyos Zhou Xingsi 周興嗣 (kb. 470–521) nevéhez kötik, aki Kína hosszú széttagoltságának idején a déli Liang-dinasztia 梁 szolgálatában állt. A hagyomány szerint Liang Wudi 梁武帝 császár (502–529) megbízásából állította össze az *Ezer írásjegyes művet*, hogy pontosan miként, arról több legenda is született. Van, amelyik szerint Zhou Xingsi egyetlen éjszaka alatt írta meg a szöveget, és másnapra beleöszült; más történet szerint büntetésből kellett összeállítania a munkát; olyan elképzelés is van, amely szerint a híres Wang Xizhi 王羲之 nevű kalligráfus írásjegyeiből készített értelmes mondatokat, hogy a trónörökös azzal gyakorolhassa a kalligráfiát. Az biztos, hogy a szöveg hamar népszerűvé vált, és a *Három írásjegyes klasszikus* (*Sanzijing* 三字經) és más szövegek mellett afféle tankönyvként szolgált, amelyet a leendő írástudóknak be kellett magolniuk. (A kínai oktatás mindig is a memorizálásra épült, ennek a hatásai ma is érezhetők.)

A szöveg, ahogy a címe is mutatja, ezer írásjegyből áll, méghozzá ezer *különböző* írásjegyből, vagyis a karakterek egyszer sem ismétlődnek. Ez azt is jelenti, hogy a klasszikus kínai nyelvtani partikulák is legfeljebb egyszer szerepelnek benne, így a mű olvasását, a mondathatárok kijelölését nemigen segíti

más, mint a tagolás. Ez utóbbi azonban rendkívül szabályos: a szöveg négy írásjegyes „sorokból” áll, nyolc írásjegyenként rímel, vagyis 250 négy szótagos, illetve 125 nyolc szótagos egységből áll. A szerzőnek nem a legegyszerűbb írásjegyek összegyűjtése volt a célja, hanem az, hogy a tanulókat bevezesse a hagyományos kínai kultúra, világkép, értékrend legfontosabb elképzeléseibe, és elsajátíttassa velük az ezzel kapcsolatos alapszókincset. A szöveg különböző fontos témákat vesz végig, az univerzum rendjétől kezdve az erényes emberek kötelezettségein és a híres történelmi fővárosok leírásán keresztül az élőkkel és holtakkal szembeni megfelelő viselkedésig. A mögöttes gondolat az volt, hogy mint minden más klasszikus könyvnél, a *Qianziwennél* is a szöveg elsajátítása, memorizálása, recitálása nemcsak az olvasó tudását és szókészletét bővíti, hanem a benne foglaltak interiorizálásán keresztül a megfogalmazott erényeket, viselkedési normákat, értékeket is elülteti a tanulóban, tehát erkölcsi fejlődéséhez, erénybeli növekedéséhez is hozzájárul.

A szöveget több mint egy évezreden keresztül minden írástudó betéve tudta, így arra is alkalmas volt, hogy hosszú listákban, katalógusokban, leltárakban afféle számozásként használják, hasonlóan ahhoz, ahogyan mi az ábécé betűit alkalmazzuk. Tehát a mű első írásjegye, a *tian* 天 felelt meg az 1-nek, a második *di* 地 a 2-nek, a harmadik *xuan* 玄 a 3-nak, és így tovább, egészen az 1000-et jelölő utolsó *ye* 也 írásjegyig. Így számozták például a taoista kánon (*Daozang* 道藏) bizonyos kiadásaiban a fejezeteket.

Mint olyan szöveg, amelyet egyrészt mindenki ismer, másrészt tartalmazza az emberi és a természeti világ leírására használatos legfontosabb szavakat, az *Ezer írásjegyes mű* a szépírás tanítására is alkalmas volt. Mint láttuk egy történet szerint eleve a legnagyobb kínai kalligráfus, Wang Xizhi írásjegyeiből állították össze, de ha ennek nincs is alapja, az biztos, hogy remek segédeszköz volt a különféle írásstílusok megőrkítésére és megtanítására. Ennek megfelelően számtalan neves vagy ismeretlen szerző készítette el saját *Qianziwen*-változatát, amelyben egy vagy több írásstílusban másolta le a jól ismert szöveget.

Az idők során született számtalan kiadás közül kiemelkedik Zhao Mengfu 趙孟頫 (1254–1322) munkája, amely nem kevesebb mint hat különféle írásstílusban jeleníti meg az *Ezer írásjegyes művet*. Zhao csodagyereknek számított, aki már igen fiatalon fejből tudta a klasszikusokat, és húszévesen a legmagasabb szintű hivatalnokvizsgát is teljesítette. A Song-dinasztia 宋 bukásával karrierje elakadt, önkéntes visszavonultságban élt egy ideig, de aztán a mongol Yuan-dinasztia 元 unszolására ismét hivatalt vállalt, és igen magas pozíciókat töltött be. Idővel a tekintélyes Hanlin Akadémia 翰林院 igazgatója lett. Kalligráfusként élete során több százszor foglalkozott a *Qianziwennel*, az így keletkezett változatokból végül az 1320-ra keltezett *Hatstílusú Ezer írásjegyes mű* (*Liuti Qianziwen* 六體千字文) vált a legérdekesebbé. Ez a változat hat különféle stílusban teszi

közzé a szöveget oly módon, hogy tíz írásjegyenként – tehát az eredeti négyes/nyolcas, rím és értelem szerinti tagolást figyelmen kívül hagyva – párhuzamos függőleges sorokban egymás mellett közli a különféle stílusú változatokat (ez a forma egy VI. századi mestertől származtatható). A hat stílus a „régie vésett” (*guwen* 古文), a „kis pecsét” (*xiaozhuan* 小篆), a „kancellár” (*lishu* 隸書), a „Zhang-fogalmazó” (*zhangcao* 章草), a „szabályos” (*kaishu* 楷書) és a „modern fogalmazó” (*jincao* 今草). A különféle katalógusokban, leírásokban a stílusoknak más elnevezései is szerepelhetnek, utalva arra, hogy a kínai kalligráfiából, sőt tulajdonképpen magából az írásból is hiányoztak a sztenderdek, a világosan meghúzott határok.

A Zhao Mengfu-féle *Hatstílusú Ezer írásjegyes mű* 11,47 méter hosszú, 23 cm széles papírtekercse különféle neves gyűjtők birtokában volt, majd a császári könyvtárba került, és ma a pekingi Palotamúzeum őrzi. Vannak kutatók, akik kétségbe vonják, hogy valóban Zhao munkájáról van szó, és helyette inkább egy tanítványához kötik, ennek azonban nincs jelentősége, a munka mindenképpen a legismertebb kínai írástílusok reprezentatív és igen magas művészi értékű összefoglalása.

A magyar kiadás nehezen kategorizálható munka. Egyrészt művészi album, amely tartalmazza a Palotamúzeumban őrzött tekercs teljes reprodukcióját, így azok számára is komoly érték, akik csupán a kalligráfiára kíváncsiak. Ez a szövegközlés teszi ki a könyv első részét (6–209), itt a páros oldalon szerepel a szöveg 6-6 sora, vele szemben a páratlanon minden egyes írásjegy modern standard kiejtése (*pinyin* 拼音 átírással) és jelentése magyarul. Emellett azonban a mű tudományos szakkönyv is, amely számos olyan kínai írástörténeti és kalligráfiai ismeretet tartalmaz, amely mindeddig magyarul nem volt elérhető. Az ezeket tartalmazó értekező részben (210–243) olvashatunk egy hosszabb, tudományos igényű ismertetést a szövegről és a kínai írástílusokról, írástörténetéről Horváth Janisz tollából, valamint itt szerepel Kósa Gábornak – a kötet szaklektorának – a *Qianziwen*-ről, Stéger Ákosnak a *Qianziwen* japán, illetve Thorsten Traulsennek a szöveg koreai recepciójáról szóló rövidebb írása. Harmadrészt a könyv filológiai szakmunka is, hiszen utolsó része (244–306) a szöveget közli hagyományos és egyszerűsített írásjegyekkel, valamint tartalmazza mind a 125 sorpár pontos fordítását, szöszedettel és a benne található klasszikus utalások feloldásával együtt. Ez a rész Horváth Gábor munkája. S végül, de nem utolsósorban a Horváth Janisz által tervezett könyv maga is művészeti alkotásnak tekinthető, hiszen nemcsak egyszerűen közli a szöveget, a kísérő tanulmányokat és a fordítást, hanem ezek művészi értékű, számtalan illusztrációval kísért, gondosan megtervezett dizájnjaival önálló esztétikai értéket képvisel. A tervező tudatosan játszik a betű- és írásjegytípusokkal, a kínai kalligráfiáknak a fekete tus és a cinóbervörös pecsét által jellemzett színvilágával, a hagyomá-

nyos kínai nyomtatott könyvek tipográfiájára való utalásokkal. Az olvasó nem is tudja, hogy a tudományos szakkönyvek vagy a művészeti albumok polcán helyezze el a kiadványt.

A kalligráfia a hagyományos Kínában a legnagyobbra értékelt művészeti ágnak számított, és ma is magas szinten művelik. A „magas szint” nemcsak művészeti értelemben értendő, hanem politikailag is: ahogy a császárkorban a császárokkal és főhivatalnokokkal, úgy a modern korban a párt- és állami vezetőkkel szemben is elvárás, hogy tudjanak szépen írni. Ez a művészeti ág azonban külföldiek számára rendkívül nehezen érthető és értelmezhető, hiszen egy kalligráfiának nemcsak az elkészítéséhez, hanem az értékeléséhez is több évtizedes képzés és gyakorlat szükséges. Az alkotó szellemiségének megjelenítése, a vékony-vastag vonások ritmusa, a térkitöltés arányai, az ecsetkezelés lendülete – mindez laikus szemmel nehezen megragadható. Nem csoda, hogy a valamivel könnyebben értelmezhető kínai festészettel ellentétben a kalligráfiának meglehetősen szűk a nyugati szakirodalma. Horváth Gábor és Horváth Janisz könyvének nagy erénye, hogy ezt a rendkívül titokzatos és nehezen megközelíthető világot hozza közelebb a magyar olvasóhoz, miközben a szöveg magyar fordításának közlésével a tradicionális kínai gondolkodásba is betekintést nyújt.